

วารสารศิลปศาสตร์ มทร.ธัญบุรี (Journal of Liberal Arts RMUTT)

ปีที่ 2 ฉบับที่ 2 กรกฎาคม-ธันวาคม 2564

ISSN 2586-8543 E-ISSN 2730-2105

กำหนดออกเผยแพร่

วารสารตีพิมพ์เผยแพร่ราย 6 เดือน (ปีละ 2 ฉบับ)

มกราคม-มิถุนายน, กรกฎาคม-ธันวาคม

หน่วยงานที่รับผิดชอบ

คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลธัญบุรี

39 หมู่ 1 ถนนรังสิต-นครนายก ตำบลคลองหก อำเภอธัญบุรี

จังหวัดปทุมธานี 12110

เบอร์โทรศัพท์ 0 2549 4965

วัตถุประสงค์

วารสารศิลปศาสตร์ มทร.ธัญบุรี มีวัตถุประสงค์เพื่อส่งเสริมและสนับสนุนให้อาจารย์ นักวิชาการ นักศึกษา และผู้สนใจทั่วไป ได้มีโอกาสเผยแพร่ผลงานทางวิชาการและผลงานวิจัยที่เป็นประโยชน์ต่อวงวิชาการ และสังคม รวมทั้งเป็นพื้นที่ในการแลกเปลี่ยนความรู้ มุมมองทางวิชาการในสาขามนุษยศาสตร์ สังคมศาสตร์ ภาษาศาสตร์ ภาษาศาสตร์ประยุกต์ การท่องเที่ยวและการจัดการโรงแรม อุตสาหกรรม การบริการการบิน พลศึกษาและนันทนาการ และสาขาอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้อง เพื่อประโยชน์ต่อความก้าวหน้าทางวิชาการต่อไป

ที่ปรึกษา

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.สมหมาย ผิวสอาด

อธิการบดี

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.นิศากร สิงห์เสนี

คณบดีคณะศิลปศาสตร์

ผู้ช่วยศาสตราจารย์รสสุคนธ์ สงคง

รองคณบดีฝ่ายวิชาการและวิจัย

บรรณาธิการ

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ปรรธุมาศ์ พลิชฐ์ภคกุล

มหาวิทยาลัยเทคโนโลยี

ราชมงคลธัญบุรี

กองบรรณาธิการ

ศาสตราจารย์ ดร.เชษฐ ติงส์อูชลี

มหาวิทยาลัยศิลปากร

ศาสตราจารย์ ดร.บาทยัน อิมสำราญ

มหาวิทยาลัยศิลปากร

ศาสตราจารย์ ดร.ฉัตรสุมน พฤฒิภิญโญ

มหาวิทยาลัยมหิดล

รองศาสตราจารย์ ดร.พิชัย ทองดีเลิศ

มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

รองศาสตราจารย์ ดร.โสวัตรี ณ ถลาง

มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

รองศาสตราจารย์ ดร.วิมาน กฤตพลวิมาน

มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.อภิญา อิงอาจ

มหาวิทยาลัยศิลปากร

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.เสาวลักษณ์ เทพสุริวงค์

มหาวิทยาลัยเทคโนโลยี

พระจอมเกล้าธนบุรี

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.สมรักษ์ ชัยสิงห์กานานนท์

มหาวิทยาลัยวลัยลักษณ์

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ปาริชาติ คลื่นสุวรรณ

มหาวิทยาลัยเทคโนโลยี

ราชมงคลธัญบุรี

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.อิสรา ศิรมณีรัตน์

มหาวิทยาลัยเทคโนโลยี

ราชมงคลธัญบุรี

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ฐิตาภา สิ้นธุ์รัตน์

มหาวิทยาลัยเทคโนโลยี

ราชมงคลธัญบุรี

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.อนงค์ รักษ์วงศ์

มหาวิทยาลัยเทคโนโลยี

ราชมนคลธัญบุรี

ดร.พิมพิกา ทองรมย์

มหาวิทยาลัยเทคโนโลยี

ราชมนคลธัญบุรี

ดร.พิมอร แก้วแดง

มหาวิทยาลัยเทคโนโลยี

ราชมนคลธัญบุรี

ดร.วิสุทธิ์ สีนวล

มหาวิทยาลัยเทคโนโลยี

ราชมนคลธัญบุรี

อาจารย์ปาริฉัตร พยุงศรี

มหาวิทยาลัยเทคโนโลยี

ราชมนคลธัญบุรี

อาจารย์ซ้อส อักษรกิตติ์

มหาวิทยาลัยเทคโนโลยี

ราชมนคลธัญบุรี

ผู้ทรงคุณวุฒิตรวจสอบบทคัดย่อภาษาอังกฤษ

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ฐิตาภา สิ้นธุรัตน์

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ธวัชชัย ใจศิริ

ดร.กฤษณะ โฆษณานนท์

ฝ่ายประสานงาน

นางมาริตา ชินโย

นางสาวนุจนาฏ คันธมาศ

นายปิยงูร คำแก้ว

ฝ่ายตรวจรูปแบบและการพิมพ์

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ นพรัตน์ พิเภก

นางสาววรรณยา เฉลยปราชญ์

พิธีจันอักษร

อาจารย์ปาริฉัตร พยุงศรี

ออกแบบปก

ดร.พิมพ์ิกา ทองรัมย์

ผู้ทรงคุณวุฒิพิจารณาบทความประจำฉบับ

ศาสตราจารย์ ดร.บาทยัน อิ่มสำราญ	มหาวิทยาลัยศิลปากร
ศาสตราจารย์ ดร.ฉัตรสุมน พงศ์มิถุน	มหาวิทยาลัยมหิดล
รองศาสตราจารย์ ดร.พิชัย ทองดีเลิศ	มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์
รองศาสตราจารย์ ดร.ภัทรวรรณ จีระพัฒน์ธนธร	มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์
รองศาสตราจารย์ ดร.โสวัตรี ณ กลาง	มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์
รองศาสตราจารย์ ดร.พิมพ์นภัส ภูมิภิตติพิชญ์	มหาวิทยาลัยเทคโนโลยี ราชมงคลธัญบุรี
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.สุทัศน์ วงศ์กระบอกถาวร	มหาวิทยาลัยราชภัฏ มหาสารคาม
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.อภิญา อิงอาจ	มหาวิทยาลัยศิลปากร
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.อนุรัตน์ อนันทนาธร	มหาวิทยาลัยบูรพา
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.วิไล ลิ้มถาวรนนต์	มหาวิทยาลัยบูรพา
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.วรรณพร บุญญาสถิตย์	มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนคร
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.อรัญญา แสนสระ	มหาวิทยาลัยเทคโนโลยี ราชมงคลธัญบุรี
ดร.ศิริรักษ์ นิทัศน์เอก	มหาวิทยาลัยรามคำแหง

ดร.ณัฐกิตติ์ ตันสมรส

ดร.ศิวศักดิ์ ปานสุขชุม

ดร.พรธาดา สุวัธนวิช

ดร.วิสุทธิ์ สีนวล

มหาวิทยาลัยเทคโนโลยี

ราชมงคลตะวันออก

มหาวิทยาลัยกรุงเทพ

มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ

มหาวิทยาลัยเทคโนโลยี

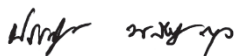
ราชมงคลธัญบุรี

บทบรรณาธิการ

วารสารศิลปศาสตร์ มทร.ธัญบุรี ฉบับนี้เป็นฉบับปีที่ 2 ฉบับที่ 2 โดยการจัดทำวารสารนี้มีวัตถุประสงค์ที่สำคัญคือ เพื่อเป็นช่องทางแลกเปลี่ยนในการเผยแพร่ความรู้ทางวิชาการระหว่างอาจารย์ นักวิจัย และนักวิชาการทั้งภายในและภายนอกคณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลธัญบุรี ในด้านการเรียนการสอน ภาษาศาสตร์ การท่องเที่ยว การโรงแรม มนุษยศาสตร์ สังคมศาสตร์ พลศึกษาและนันทนาการ และอุตสาหกรรมบริการการบิน ภายใต้ขั้นตอนและกระบวนการจัดทำวารสารวิชาการ ตามมาตรฐานการกำหนดคุณภาพวารสารจากศูนย์ดัชนีการอ้างอิงวารสารไทย (TCI) และได้รับเกียรติจากผู้เชี่ยวชาญในแต่ละสาขาเพื่อตรวจสอบคุณภาพของบทความก่อนการตีพิมพ์

เนื้อหาของบทความวิชาการและวิจัยมีจำนวน 8 เรื่อง ได้แก่ 1) มรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมกับทรัพย์สินทางปัญญา : ข้อจำกัดและช่องว่างทางกฎหมาย 2) สตรีพันธุ์ค่างกลอน : ลักษณะเด่นและภาพสะท้อนการเปลี่ยนแปลงสยาม สมัยรัชกาลที่ 5 3) รูปแบบการวัดการลดความเหลื่อมล้ำในการดำเนินงานขององค์กรท้องถิ่น 4) ความสามารถในการบริโภคสื่อและข่าวสารอย่างชาญฉลาดของประชาชน ในเขตอำเภอธัญบุรี จังหวัดปทุมธานี 5) การมีส่วนร่วมของชุมชนในการประชาสัมพันธ์ระบบแผนที่อัจฉริยะของแหล่งท่องเที่ยวเชิงสุขภาพสถานบริการสุขภาพ การแพทย์แผนไทย และภูมิปัญญาท้องถิ่น ในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา 6) การท่องเที่ยวโดยชุมชน : กรณีศึกษาตลาดถนนคนเดินปราณบุรี 200 ปี อำเภอปราณบุรี จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ 7) การมีส่วนร่วมในการประหยัดพลังงานของบุคลากร คณะเทคโนโลยีคหกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลธัญบุรี 8) การศึกษาความพึงพอใจของนักศึกษาที่มีต่อการใช้ตำราวิชาภาษาจีนพื้นฐาน คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลธัญบุรี

กองบรรณาธิการวารสารศิลปศาสตร์ มทร.ธัญบุรี หวังเป็นอย่างยิ่งว่าบทความในวารสารฉบับนี้ จะเป็นประโยชน์ในวงวิชาการแก่อาจารย์ นักวิจัย นิสิต นักศึกษา และขอขอบคุณผู้เขียนบทความทุกท่าน ที่ส่งบทความที่มีคุณค่ามาเผยแพร่ในวารสารศิลปศาสตร์ มทร.ธัญบุรี มา ณ โอกาสนี้ พบกันใหม่ฉบับหน้า

(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ปรรรฐมาศ พลิษฐ์ภักกุล)

บรรณาธิการ

สารบัญ

	หน้า
มรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมกับทรัพย์สินทางปัญญา :	1
ข้อจำกัดและช่องว่างทางกฎหมาย	
กิตติพร ใจบุญ	
สุริยพันธุ์คำกลอน :	29
ลักษณะเด่นและภาพสะท้อนการเปลี่ยนแปลงสยาม สมัยรัชกาลที่ 5	
สุริยา พิมพ์ภา กীরติ ณะไชย	
รูปแบบการวัดการลดความเหลื่อมล้ำในการดำเนินงานขององค์กรท้องถิ่น	53
สุพิศ บุญลาภ สนิทเดช จินตนา อารีวรรณ หัสติน	
อิศรา ศิรมณีรัตน์ มณีภัทร์ ไทรเมฆ	
ความสามารถในการบริโภคสื่อและข่าวสารอย่างชาญฉลาด	75
ของประชาชน ในเขตอำเภอธัญบุรี จังหวัดปทุมธานี	
สายฝน บุษบา	
การมีส่วนร่วมของชุมชนในการประชาสัมพันธ์	93
ระบบแผนที่อัจฉริยะของแหล่งท่องเที่ยวเชิงสุขภาพ	
สถานบริการสุขภาพ การแพทย์แผนไทย	
และภูมิปัญญาท้องถิ่น ในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา	
อภิสิทธิ์ เกษมผลกุล สุชาดา ท้าวลอม	

สารบัญ (ต่อ)

	หน้า
การท่องเที่ยวโดยชุมชน : กรณีศึกษาตลาดถนนคนเดิน ปราณบุรี 200 ปี อำเภอปราณบุรี จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ มนต์ศักดิ์ มหิงษ์ เอกลาภ เฉยฉิน	107
การมีส่วนร่วมในการประหยัดพลังงานของบุคลากร คณะเทคโนโลยีคหกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเทคโนโลยี ราชมงคลธัญบุรี สิริเพ็ญ คตน์ววม	123
การศึกษาความพึงพอใจของนักศึกษาที่มีต่อการใช้ตำราวิชาภาษาจีน พื้นฐาน คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลธัญบุรี พรพรรณ ทองบัญชาชัย	141
บทวิจารณ์หนังสือ ความสุขกับความสำเร็จ อะไรเกิดก่อนกัน โสภณ สาทรสัมฤทธิ์ผล	157

การมีส่วนร่วมของชุมชนในการประชาสัมพันธ์
ระบบแผนที่อัจฉริยะของแหล่งท่องเที่ยวเชิงสุขภาพ
สถานบริการสุขภาพ การแพทย์แผนไทย
และภูมิปัญญาท้องถิ่น ในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา
อภิสิทธิ์ เกษมผลกุล¹ สุชาดา ท้าวลอม²

Community Participation in Public Reactions
for Smart Mapping Application for Medical Tourist
Destinations, Health Care facilities,
Thai Traditional Medicine, and Local Wisdom
in Phra Nakhorn Si Ayutthaya
Aphilak Kasempholkoon¹ Suchada Taolom²

บทคัดย่อ

งานวิจัยการมีส่วนร่วมของชุมชนในการประชาสัมพันธ์ระบบแผนที่อัจฉริยะของแหล่งท่องเที่ยวเชิงสุขภาพสถานบริการสุขภาพ การแพทย์แผนไทย ภูมิปัญญาท้องถิ่น ในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาความพึงพอใจต่อกระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชนในการประชาสัมพันธ์ระบบแผนที่อัจฉริยะของแหล่งท่องเที่ยวเชิงสุขภาพ สถานบริการสุขภาพ การแพทย์แผนไทย ภูมิปัญญาท้องถิ่นในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา กลุ่มชุมชนตัวอย่างแบ่งออกเป็น 2 กลุ่ม ประกอบด้วย กลุ่มประชาชนในท้องถิ่น ได้แก่ ประชาชนชาวบ้าน ผู้ประกอบการ ด้านยาแผนโบราณ หมอแผนโบราณหรือแพทย์แผนไทย หมอพื้นบ้าน และ

¹ คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหิดล Email : aphilak@yahoo.com

² คณะบริหารธุรกิจและเทคโนโลยีสารสนเทศ มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลตะวันออก
Email : suchada_ta@rmutto.ac.th

กลุ่มพนักงานและเจ้าหน้าที่ในงานการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือก
โรงพยาบาลพระนครศรีอยุธยา

ผลการวิจัยพบว่า ชุมชนมีส่วนร่วมในกระบวนการดำเนินงาน
ประชาสัมพันธ์ระบบแผนที่อัจฉริยะฯ 4 ขั้นตอน ดังนี้ ขั้นตอนที่ 1 การศึกษาและ
รวบรวมข้อมูล ชุมชนมีความพึงพอใจต่อการมีส่วนร่วมในระดับมาก ขั้นตอนที่ 2
การวางแผนและตัดสินใจในการดำเนินการประชาสัมพันธ์ระบบแผนที่อัจฉริยะฯ
พบว่า ชุมชนมีความพึงพอใจต่อการมีส่วนร่วมอยู่ในระดับมาก ขั้นตอนที่ 3 การติดต่อ
สื่อสารถึงประชาชน โดยชุมชนมีส่วนร่วมในการควบคุม ดูแลระบบฐานข้อมูลของ
แผนที่อัจฉริยะฯ ชุมชนมีความพึงพอใจในระดับมาก ขั้นตอนที่ 4 การประเมินผล
ชุมชนมีส่วนร่วมในการวัดและประเมินความสำเร็จของกิจกรรม ข่าวสาร ของระบบ
แผนที่อัจฉริยะฯ ชุมชนมีความพึงพอใจต่อการมีส่วนร่วมในขั้นตอนนี้ในระดับมาก

คำสำคัญ : การมีส่วนร่วม, ประชาสัมพันธ์, แผนที่อัจฉริยะ

Abstract

Research on community participation in the publicity of
the smart map system of health tourism sites, health care facilities.
Thai traditional medicine local wisdom In Phra Nakhon Si Ayutthaya
Province The objective of this study was to study the characteristics
of community participation in promoting the smart map system of
health tourism sites. Health care facility Thai traditional medicine Local
wisdom in Phra Nakhon Si Ayutthaya Province The sample community
group was divided into 2 groups, consisting of local people, including
folk scholars Traditional medicine practitioner Traditional healer or
Thai traditional medicine, local healer and a group of staff and staff in

the work of Thai traditional and alternative medicine, Phra Nakhon Si Ayutthaya Hospital.

The results of the research were as follows: the community is satisfied in participating in the public relations of the smart map system 4 steps; step 1 education and data collection, which the community was satisfied with the participation at a high level, step 2 planning and decision-making in the public relations implementation of the smart map system found that the community was satisfied with the participation at a high level, step 3 communicating with the people with the community participating in the control Maintain the database system of smart maps. The community was satisfied to a large extent and step 4: community evaluation participate in measuring and evaluating the success of the news activities of the smart map system. The community is highly satisfied with the participation in this process.

Keywords : participation, public reactions, smart mapping application

บทนำ

ในสังคมที่เต็มไปด้วยองค์ความรู้ด้านสุขภาพที่เผยแพร่ในรูปแบบต่าง ๆ ทำให้ผู้คนเกิดความตระหนักรู้ในการดูแลสุขภาพมากยิ่งขึ้น เพื่อให้ห่างไกลจากโรคและมีอายุยืนยาว ความคิดดังกล่าวนี้ได้ส่งผลต่อพฤติกรรมและกิจกรรมในการดำเนินชีวิตในปัจจุบันด้วย โดยพฤติกรรมและกิจกรรมที่เกิดขึ้นมักจะสัมพันธ์กับการป้องกันสารพิษและโรคภัย รวมทั้งก่อให้เกิดกิจกรรมต่าง ๆ ที่สัมพันธ์กับการรักษาและส่งเสริมการมีสุขภาพและสภาวะทั้งกายและใจที่ดี ในที่นี้หมายถึงรวมถึงการการท่องเที่ยวด้วย ปัจจุบันเรียกว่า การท่องเที่ยวเชิงสุขภาพ

การท่องเที่ยวเชิงสุขภาพ (Health Tourism) หมายถึง การเดินทางท่องเที่ยวเยี่ยมชมสถานที่ท่องเที่ยวที่งดงามในแหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติและวัฒนธรรม มีวัตถุประสงค์เพื่อเรียนรู้วิถีชีวิตและพักผ่อนหย่อนใจ โดยแบ่งเวลาจากการท่องเที่ยวเพื่อทำกิจกรรมส่งเสริมสุขภาพและ/หรือการบำบัดรักษาฟื้นฟูสุขภาพ เช่น การรับค่าปรึกษาแนะนำด้านสุขภาพ การออกกำลังกายอย่างถูกวิธีการนวด อบ ประคบสมุนไพร การฝึกปฏิบัติสมาธิ ตลอดจนการตรวจร่างกาย การรักษาพยาบาล และอื่น ๆ โดยเป็นการท่องเที่ยวที่มีจิตสำนึกต่อการส่งเสริมและรักษาสุขภาพและสิ่งแวดล้อม (การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย, 2551)

จังหวัดพระนครศรีอยุธยาเป็น จังหวัดหนึ่งในภาคกลางของไทยที่มีศักยภาพและมีต้นทุนทางวัฒนธรรมสูง เพราะไม่เพียงเป็นราชธานีเก่าของประเทศที่มีประวัติศาสตร์ความเป็นมายาวนาน หากแต่ยังเป็นเมืองท่าการค้าที่เป็นศูนย์กลางการแลกเปลี่ยนทางวัฒนธรรมที่สำคัญ จนเกิดเป็นมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมที่สืบทอดมาตราบปัจจุบันด้วย อย่างไรก็ตาม แม้ว่าจังหวัดพระนครศรีอยุธยาจะมีแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมและทางวัฒนธรรมสุขภาพมากก็ตาม หากแต่ปัจจุบันยังขาดการสำรวจข้อมูลเชิงลึกในการเชื่อมโยงแหล่งท่องเที่ยว โดยเฉพาะในมิติวัฒนธรรมสุขภาพ งานวิจัยนี้จะดำเนินการพัฒนาให้เกิดฐานข้อมูลเพื่อจัดทำเป็นแผนที่อัจฉริยะ (SMART Mapping) เป็นแอปพลิเคชันบนโทรศัพท์เคลื่อนที่ (Smartphone) เพื่อขยายช่องทางการรับรู้ข้อมูลการท่องเที่ยวในรูปแบบใหม่สู่นักท่องเที่ยว นำเทคโนโลยีไร้สายเชื่อมต่ออินเทอร์เน็ตผ่านเครือข่ายของโทรศัพท์เคลื่อนที่กับบริการแผนที่ท่องเที่ยวอัจฉริยะ ทำให้สามารถเข้าถึงข้อมูลได้ง่าย สะดวก ทุกที่ทุกเวลา เสมือนหนึ่งย่อเมืองไทยไว้ในโทรศัพท์ เป็นการสร้างโอกาสทางธุรกิจใหม่ ๆ ให้เกิดขึ้นกับผู้ประกอบการด้านท่องเที่ยวในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา ทั้งนี้ เพื่อให้สอดคล้องและสนองนโยบายของรัฐบาลที่มุ่งส่งเสริมให้ประเทศไทยเป็นหนึ่งในผู้นำด้านตลาดออนไลน์เพื่อการท่องเที่ยวอีกด้วย และเป็นการเตรียมความพร้อมสู่การเป็นประเทศไทย 4.0 อีกด้วย

การมีส่วนร่วมในกระบวนการประชาสัมพันธ์ระบบแผนที่อัจฉริยะของแหล่งท่องเที่ยวเชิงสุขภาพสถานบริการสุขภาพ การแพทย์แผนไทย ภูมิปัญญาท้องถิ่น ในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา นับเป็นการส่งต่อความรู้ ความชำนาญ ประสบการณ์ ภูมิปัญญาท้องถิ่นออกมาและบันทึกไว้ ยังเป็นการส่งต่อให้เกิดการอนุรักษ์ไว้ซึ่งองค์ความรู้และวัฒนธรรมท้องถิ่น

การประชาสัมพันธ์ มีวัตถุประสงค์เพื่อสร้างชื่อเสียง ความรู้ความเข้าใจร่วมกัน และสร้างสัมพันธ์ภาพอันดีให้เกิดขึ้นระหว่างหน่วยงานกับกลุ่มประชาชน ผู้เกี่ยวข้องด้วยระบบการติดต่อสื่อสารสองทาง (Two-way Communication) คือ หน่วยงาน/สถาบัน สื่อสารไปยังประชาชน ขณะเดียวกันก็รับฟังความคิดเห็นหรือประชาคมติ (Public Opinion) จากประชาชนด้วย

กระบวนการพื้นฐานของการประชาสัมพันธ์ 4 ขั้นตอน คือ (วัฒนา พุทธิฐานกรานนท์, 2530)

1. การศึกษาวิจัยหรือการค้นคว้าหาข้อเท็จจริงและรับฟัง
2. การวางแผนและตัดสินใจ
3. การติดต่อสื่อสารถึงประชาชน
4. การประเมินผล

จากเหตุผลที่กล่าวมาข้างต้น ผู้วิจัยจึงมุ่งศึกษาความพึงพอใจต่อกระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชนในการประชาสัมพันธ์ระบบแผนที่อัจฉริยะของแหล่งท่องเที่ยวเชิงสุขภาพสถานบริการสุขภาพ การแพทย์แผนไทย ภูมิปัญญาท้องถิ่น ในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา ทำความเข้าใจในลักษณะการมีส่วนร่วมของชุมชนในการประชาสัมพันธ์ระบบแผนที่อัจฉริยะของแหล่งท่องเที่ยวเชิงสุขภาพสถานบริการสุขภาพ การแพทย์แผนไทย ภูมิปัญญาท้องถิ่นในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา ศึกษาลักษณะการมีส่วนร่วมของชุมชน ตลอดจนใช้เป็นแนวทางในการวางแผนเสริมสร้างศักยภาพและสนับสนุนการเผยแพร่ประชาสัมพันธ์แก่ชุมชนได้อย่างเหมาะสมต่อไป

วัตถุประสงค์การวิจัย

เพื่อศึกษาความพึงพอใจต่อกระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชนในการประชาสัมพันธ์ระบบแผนที่อัจฉริยะของแหล่งท่องเที่ยวเชิงสุขภาพ สถานบริการสุขภาพ การแพทย์แผนไทย ภูมิปัญญาท้องถิ่นในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา

วิธีการวิจัย

การมีส่วนร่วมของชุมชนในการประชาสัมพันธ์ระบบแผนที่อัจฉริยะของแหล่งท่องเที่ยวเชิงสุขภาพสถานบริการสุขภาพ การแพทย์แผนไทย ภูมิปัญญาท้องถิ่น ในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา มีวิธีการศึกษา ดังนี้

กลุ่มตัวอย่างแบ่งออกเป็น 2 กลุ่ม กำหนดขนาดกลุ่มตัวอย่างโดยใช้สูตร Taro Yamane (Taro Yamane, 1973 อ้างใน จีรวุฒิ เอกะกุล, 2553) ที่ความเชื่อมั่น 95% มีความคลาดเคลื่อน 0.05 โดยใช้วิธีการสุ่มอย่างง่าย ประกอบด้วยกลุ่มประชาชนในชุมชน ได้แก่ ประชาชนชาวบ้าน ผู้ประกอบการด้านยาแผนโบราณ หมอแผนโบราณหรือแพทย์แผนไทย หมอพื้นบ้าน จำนวน 84 คน และกลุ่มพนักงานและเจ้าหน้าที่ในกิจการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือกโรงพยาบาลพระนครศรีอยุธยา ประกอบด้วย ศูนย์เวชปฏิบัติครอบครัว ศูนย์แพทย์ชุมชน 4 แห่ง ศูนย์แพทย์เทศบาล 2 แห่ง รพ.สต. 18 แห่ง จำนวน 30 คน

เครื่องมือในการวิจัย คือ การประชุมกลุ่ม (Focus group) แบบสังเกต (Observation) แบบสัมภาษณ์ (Interview) แบบสอบถาม (Questionnaire) เป็นการวิจัยปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม (Participatory Action Research: PAR) การประชุมกลุ่ม (Focus group) สังเกต (Observation) แบบสัมภาษณ์ (Interview) ดำเนินการวิจัยกับกลุ่มประชาชนในท้องถิ่น ได้แก่ ประชาชนชาวบ้าน ผู้ประกอบการด้านยาแผนโบราณ หมอแผนโบราณหรือแพทย์แผนไทย หมอพื้นบ้าน กลุ่มพนักงานและเจ้าหน้าที่ในกิจการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือก

โรงพยาบาลพระนครศรีอยุธยา ประกอบด้วย ศูนย์เวชปฏิบัติครอบครัว ศูนย์แพทย์ชุมชน ศูนย์แพทย์เทศบาล และ รพ.สต. ใช้แบบสอบถาม โดยดำเนินการตรวจสอบความเที่ยงตรงตามเนื้อหา (Content Validity) จากผู้ทรงคุณวุฒิจำนวน 3 ท่าน ได้ค่าการหาดัชนีความเที่ยงตรงเชิงเนื้อหา (Content Validity Index-CVI) ประกอบด้วย อาจารย์ประจำสถาบันการแพทย์แผนไทยประยุกต์ คณะแพทยศาสตร์ศิริราชพยาบาล 1 ท่าน ผู้เชี่ยวชาญเรื่องการวิจัยเชิงคุณภาพ 1 ท่าน และผู้เชี่ยวชาญด้านวัฒนธรรม 1 ท่าน

ผู้วิจัยได้ดำเนินการเก็บข้อมูลด้วยการประชุมกลุ่ม (Focus group) แบบสังเกต (Observation) แบบสัมภาษณ์ (Interview) เชิงลึก และวิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้รูปแบบการพรรณนาเนื้อหาเกี่ยวกับลักษณะการมีส่วนร่วมของชุมชนในการประชาสัมพันธ์ระบบแผนที่อัจฉริยะของแหล่งท่องเที่ยวเชิงสุขภาพสถานบริการสุขภาพ การแพทย์แผนไทย ภูมิปัญญาท้องถิ่นในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา และทำการเก็บข้อมูลด้วยแบบสอบถาม (Questionnaire) และนำมาวิเคราะห์ด้วยค่าเฉลี่ยเลขคณิต (\bar{X}) และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (SD) เพื่อระดมความคิดเห็น ข้อมูล ประเด็น นำไปรวบรวมประชาสัมพันธ์และเผยแพร่ข้อมูลให้เกิดความรู้ความเข้าใจแก่ผู้ใช้งานระบบแผนที่อัจฉริยะของแหล่งท่องเที่ยวเชิงสุขภาพสถานบริการสุขภาพ การแพทย์แผนไทย ภูมิปัญญาท้องถิ่น ในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา ให้เป็นที่ยอมรับร่วมกัน

ผลการวิจัย

จากการวิจัยพบว่า กลุ่มตัวอย่างทั้ง 2 กลุ่มในชุมชน เป็นผู้ที่มีส่วนร่วมในกระบวนการประชาสัมพันธ์ระบบแผนที่อัจฉริยะของแหล่งท่องเที่ยวเชิงสุขภาพสถานบริการสุขภาพ การแพทย์แผนไทย ภูมิปัญญาท้องถิ่น ในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา ตามวัตถุประสงค์ ดังนี้ การมีส่วนร่วมของชุมชนในกระบวนการ

ดำเนินการประชาสัมพันธ์ 4 ขั้นตอน ประกอบด้วย ขั้นตอนที่ 1 การศึกษาและรวบรวมข้อมูล/เนื้อหา ข้อเท็จจริง เพื่อนำไปเผยแพร่ประชาสัมพันธ์ จากการวิจัยพบว่าประชาชนในชุมชนเป็นผู้มีส่วนร่วมในการรวบรวมข้อมูลและเนื้อหาที่สำคัญ (Participation by Content) ผ่านการสัมภาษณ์ เอกสาร หลักฐาน การถ่ายทอดผ่านสายตระกูล ประสบการณ์ นำมาแลกเปลี่ยนและบันทึกไว้ในระบบแผนที่อัจฉริยะฯ พบว่า กลุ่มประชาชนในชุมชนมีความพึงพอใจต่อการมีส่วนร่วมในการศึกษาและรวบรวมข้อมูล/เนื้อหา ข้อเท็จจริง เพื่อนำไปเผยแพร่ประชาสัมพันธ์ในระดับมาก (\bar{X} = 4.39, S.D. = 0.86) ขั้นตอนที่ 2 การวางแผนและตัดสินใจในการดำเนินการประชาสัมพันธ์ โดยกลุ่มประชาชนในชุมชนมีส่วนร่วมในการวางแผนและตัดสินใจในกำหนดรูปแบบเนื้อหา ข้อมูล ที่ปรากฏในระบบแผนที่อัจฉริยะฯ พบว่า กลุ่มประชาชนในชุมชนมีความพึงพอใจต่อการมีส่วนร่วมในการวางแผนและตัดสินใจในการดำเนินการประชาสัมพันธ์ในระดับมาก (\bar{X} = 4.40, S.D. = 0.78) ขั้นตอนที่ 3 การติดต่อสื่อสารถึงประชาชน กล่าวคือ กลุ่มประชาชนในชุมชนจะมีส่วนร่วมในการควบคุม ดูแล ระบบแผนที่อัจฉริยะฯ ได้ด้วยตัวเอง เพื่อให้สามารถตอบโต้และให้ข้อมูลข่าวสารที่ทันต่อเหตุการณ์ พบว่า กลุ่มประชาชนในชุมชนมีความพึงพอใจต่อการมีส่วนร่วมในการติดต่อสื่อสารถึงประชาชนในการดำเนินการประชาสัมพันธ์ในระดับมาก (\bar{X} = 4.42, S.D. = 0.79) ขั้นตอนที่ 4 การประเมินผล กลุ่มประชาชนในชุมชนจะมีส่วนร่วมในการวัดและประเมินความสำเร็จของกิจกรรม ข่าวสาร ตรวจสอบจำนวนผู้เข้าใช้ระบบแผนที่อัจฉริยะฯ สังเกตพฤติกรรม ตรวจสอบระดับความประทับใจที่ผู้เข้าใช้ระบบแผนที่อัจฉริยะฯ โดยชุมชนเป็นผู้ดำเนินการประชาสัมพันธ์ด้วยตัวเอง พบว่า กลุ่มประชาชนในชุมชนมีความพึงพอใจต่อการมีส่วนร่วมในการประเมินผลการดำเนินการประชาสัมพันธ์ในระดับมาก (\bar{X} = 4.37, S.D. = 0.87) ดังข้อมูลที่เสนอไว้ในตารางที่ 1 และตารางที่ 2

ตารางที่ 1 การมีส่วนร่วมในกระบวนการประชาสัมพันธ์ระบบแผนที่อัจฉริยะของ
แหล่งท่องเที่ยวเชิงสุขภาพสถานบริการสุขภาพ การแพทย์แผนไทย ภูมิปัญญาท้องถิ่น
ในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา

กระบวนการ การประชาสัมพันธ์	การทำงานโดย คณะผู้วิจัย	การมีส่วนร่วม ของชุมชน	รายละเอียด
1. การศึกษาและ รวบรวมข้อมูล	✓	✓	ชุมชนมีส่วนร่วมในการ รวบรวมข้อมูล เอกสาร หลักฐาน บันทึกไว้ในระบบ แผนที่อัจฉริยะฯ
2. การวางแผนและ ตัดสินใจ ในการดำเนินการ	✓	✓	ชุมชนมีส่วนร่วมในการ วางแผนและตัดสินใจในการ ดำเนินการ
3. การติดต่อ สื่อสารถึงประชาชน	✓	✓	ชุมชนมีส่วนร่วมในการ กำหนดรูปแบบเนื้อหา ข้อมูล และควบคุม ดูแล ข้อมูลที่ปรากฏในระบบ แผนที่อัจฉริยะฯ
4. การประเมินผล	✓	✓	ชุมชนจะมีส่วนร่วมในการวัด และประเมินความสำเร็จ ของกิจกรรม ข่าวสาร ตรวจสอบ ดูจำนวนผู้เข้าใช้ระบบแผนที่ อัจฉริยะฯ

ตารางที่ 2 ระดับความพึงพอใจต่อการมีส่วนร่วมในกระบวนการประชาสัมพันธ์ระบบแผนที่อัจฉริยะของแหล่งท่องเที่ยวเชิงสุขภาพสถานบริการสุขภาพ การแพทย์แผนไทย ภูมิปัญญาท้องถิ่น ในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา

กระบวนการประชาสัมพันธ์	\bar{X}	S.D.	ระดับความพึงพอใจ
1. การศึกษาและรวบรวมข้อมูล	4.39	0.86	มาก
2. การวางแผนและตัดสินใจในการดำเนินการ	4.40	0.78	มาก
3. การติดต่อสื่อสารถึงประชาชน			
4. การประเมินผล	4.42	0.79	มาก
	4.37	0.87	มาก
รวม	4.39	0.82	มาก

สรุปผลการวิจัยและอภิปรายผล

จากการวิจัยการมีส่วนร่วมของชุมชนในการประชาสัมพันธ์ระบบแผนที่อัจฉริยะของแหล่งท่องเที่ยวเชิงสุขภาพสถานบริการสุขภาพ การแพทย์แผนไทย ภูมิปัญญาท้องถิ่น ในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา พบว่า การมีส่วนร่วมของชุมชนในการประชาสัมพันธ์ระบบแผนที่อัจฉริยะฯ พบว่าชุมชนมีความพึงพอใจต่อการมีส่วนร่วมตามลำดับมากที่สุด คือ กระบวนการขั้นที่ 2 การติดต่อสื่อสารถึงประชาชน ($\bar{X} = 4.42$, S.D. = 0.79) ซึ่งเป็นกระบวนการขั้นตอนที่กลุ่มประชาชนในชุมชนจะมีส่วนร่วมในการควบคุม ดูแล ระบบแผนที่อัจฉริยะฯ ได้ด้วยตัวเอง เพื่อให้สามารถตอบโต้และให้ข้อมูลข่าวสารที่ทันต่อเหตุการณ์ และสามารถประชาสัมพันธ์แบบการสื่อสารแบบสองทาง (Two-way Communication) นับเป็นข้อมูลสำคัญที่สะท้อนให้เห็นถึงความต้องการ ความรู้ ความสามารถในการใช้อุปกรณ์และสื่อดิจิทัลสมัยใหม่ของประชาชนในชุมชนที่ต้องการกำหนดรูปแบบการประชาสัมพันธ์ ควบคุม

และดูแลสื่อดิจิทัลสมัยใหม่ด้วยตัวเอง สอดคล้องกับบุษบา หินเฑาะว์ และคณะ (2563) ได้กล่าวไว้ว่า กระบวนการผลิตสื่อที่ใช้สื่อสารกับชุมชน เกิดขึ้นด้วยกระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชน จึงทำให้สื่อมีความสอดคล้องและใกล้เคียงกับวัฒนธรรมความเป็นอยู่ โดยวัฒนธรรมชุมชนเป็นสิ่งสำคัญในการผลิตสื่อ

การวางแผนและตัดสินใจในการดำเนินการ เป็นกระบวนการที่ชุมชนมีระดับความพึงพอใจต่อการมีส่วนร่วมในอันดับที่สอง ($\bar{X} = 4.40$, S.D. = 0.78) เป็นกระบวนการที่ชุมชนมีส่วนร่วมในการวางแผนและตัดสินใจกำหนดรูปแบบเนื้อหา ข้อมูล ที่จะปรากฏบนระบบแผนที่อัจฉริยะฯ ร่วมกับนักวิจัย การที่ระดับความพึงพอใจในกระบวนการนี้สูง อาจเพราะการที่ชุมชนเจ้าของข้อมูลได้มีโอกาสวางแผน เลือกรสรเนื้อหาและสื่อสัญลักษณ์ที่จะปรากฏต่อสาธารณชนอันสะท้อนมาถึงการจัดการความรู้และภูมิปัญญาท้องถิ่นของชุมชน สอดคล้องกับที่ เอื้ออนุช ถนอมวงษ์ และคณะ (2561) ได้ศึกษาการมีส่วนร่วมในการจัดการความรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นของเยาวชน อำเภอปักธงชัย จังหวัดนครราชสีมา โดยให้ความสัมพันธ์ระหว่างการพัฒนาทางสังคมและการมีส่วนร่วมในการจัดการความรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นโดยมีความผูกพันต่อชุมชนเป็นตัวแปรส่งผ่าน

การศึกษาและรวบรวมข้อมูล/เนื้อหา ข้อเท็จจริง เพื่อนำไปเผยแพร่ประชาสัมพันธ์ เป็นกระบวนการที่ชุมชนมีระดับความพึงพอใจต่อการมีส่วนร่วมในอันดับที่สาม ($\bar{X} = 4.39$, S.D. = 0.86) เป็นกระบวนการที่ประชาชนในชุมชนมีส่วนร่วมในการรวบรวมข้อมูลและเนื้อหาที่สำคัญ (Participation by Content) ผ่านการสัมภาษณ์ เอกสาร หลักฐาน การถ่ายทอดผ่านสายตระกูล (lineage) และประสบการณ์ นำมาแลกเปลี่ยนและบันทึกไว้ในระบบแผนที่อัจฉริยะฯ การมีส่วนร่วมในกระบวนการนี้สะท้อนมาถึงการจัดการความรู้และภูมิปัญญาท้องถิ่นของชุมชน สอดคล้องกับ เอื้ออนุช ถนอมวงษ์ และคณะ (2561) ที่ได้ศึกษาไว้ก่อนหน้านี้

การมีส่วนร่วมในกระบวนการประชาสัมพันธ์ระบบแผนที่อัจฉริยะของแหล่งท่องเที่ยวเชิงสุขภาพสถานบริการสุขภาพ การแพทย์แผนไทย ภูมิปัญญาท้องถิ่น ในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา ที่มีระดับความพึงพอใจต่อการมีส่วนร่วมในอันดับที่สี่ ได้แก่ การประเมินผล ด้วยกลุ่มประชาชนในชุมชนจะมีส่วนร่วมในการวัดและประเมินความสำเร็จของกิจกรรม ข่าวสาร สามารถตรวจดูจำนวนผู้เข้าใช้ สังเกต ปฏิกริยา ตรวจสอบระดับความประทับใจที่ผู้เข้าใช้ระบบแผนที่อัจฉริยะฯ และชุมชนเป็นผู้ดำเนินการประชาสัมพันธ์ด้วยตัวเอง จึงส่งผลให้กลุ่มประชาชนในชุมชนมีความพึงพอใจต่อการมีส่วนร่วมในการประเมินผลการดำเนินการประชาสัมพันธ์ในระดับมาก ($\bar{X} = 4.37$, S.D. = 0.87)

จากผลการวิจัยข้างต้นพบว่าชุมชนมีความพึงพอใจในการมีส่วนร่วมในการประชาสัมพันธ์ระบบแผนที่อัจฉริยะของแหล่งท่องเที่ยวเชิงสุขภาพสถานบริการสุขภาพ การแพทย์แผนไทย ภูมิปัญญาท้องถิ่น ในจังหวัดพระนครศรีอยุธยาอยู่ในระดับมาก สอดคล้องตามหลักการมีส่วนร่วมของกิตติวิทย์ โตสกุล และคณะ (2559) และสอดคล้องกับหลักการประชาสัมพันธ์โดยนางลักษณ์ สุทธิวัฒน์พันธ์ (2545) ดังนั้น การมีส่วนร่วมของชุมชนในการประชาสัมพันธ์ระบบแผนที่อัจฉริยะของแหล่งท่องเที่ยวเชิงสุขภาพสถานบริการสุขภาพ การแพทย์แผนไทย ภูมิปัญญาท้องถิ่น ในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา จึงนับเป็นสิ่งที่ควรได้รับการสนับสนุนและเสริมสร้างและพัฒนาอย่างต่อเนื่อง เพราะสามารถสร้างเสริมให้เกิดความภาคภูมิใจและความเป็นเจ้าของ มีความผูกพันในระบบแผนที่อัจฉริยะฯ ส่งผลต่อการพัฒนาระบบแผนที่อัจฉริยะของแหล่งท่องเที่ยวเชิงสุขภาพสถานบริการสุขภาพ การแพทย์แผนไทย ภูมิปัญญาท้องถิ่น ในจังหวัดพระนครศรีอยุธยาอย่างยั่งยืนต่อไป

กิตติกรรมประกาศ

โครงการวิจัยนี้สำเร็จลุล่วงได้ด้วยความร่วมมือที่ดียิ่งจากประชาชนชาวบ้าน ผู้ประกอบการด้านยาแผนโบราณ หมอแผนโบราณหรือแพทย์แผนไทย หมอพื้นบ้าน และกลุ่มพนักงานและเจ้าหน้าที่ในงานการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือก โรงพยาบาลพระนครศรีอยุธยา ประกอบด้วย ศูนย์เวชปฏิบัติครอบครัว ศูนย์แพทย์ชุมชน ศูนย์แพทย์เทศบาล และ รพ.สต. ในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา คณะผู้วิจัยจึงขอขอบพระคุณในความร่วมมือจากทุกท่านเป็นอย่างยิ่ง

บทความนี้เป็นส่วนหนึ่งของโครงการวิจัยเรื่องการพัฒนารฐานข้อมูลและแผนที่อรรถิยะ โดยได้รับเงินอุดหนุนจากมหาวิทยาลัยมหิดล ประเภทเงินงบประมาณแผ่นดิน พ.ศ. 2562 คณะผู้วิจัยขอขอบพระคุณไว้ ณ โอกาสนี้

รายการอ้างอิง

- การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย. (2551). *โครงการสำรวจระดับความรับรู้การท่องเที่ยวเชิงสุขภาพของประเทศไทย*. กรุงเทพฯ: ฝ่ายนโยบายวางแผน กองวางแผนการท่องเที่ยวฯ.
- กิตติวิทย์ โตสกุล และคณะ. (2559). การพัฒนาสื่อประชาสัมพันธ์อย่างมีส่วนร่วม เรื่องสีล้าของนักเรียนมัธยมตอนต้น : กรณีศึกษาโรงเรียนในสังกัด กรุงเทพมหานคร. *วารสารนักวิจัย*, 21(2), 158-170.
- ธีรภูมิ เอกะกุล. (2553). *การวิจัยปฏิบัติการ* (พิมพ์ครั้งที่ 3). อุบลราชธานี: ยงสวัสดิ์อินเตอร์กรุ๊ป.
- นงลักษณ์ สุทธิวัฒน์พันธ์. (2545). *กลยุทธ์การประชาสัมพันธ์*. กรุงเทพฯ: อัลฟ่าพับลิชซิ่ง.

บุษบา หินเธาว์ และคณะ. (2563) . การมีส่วนร่วมของชุมชนในการพัฒนาสื่อ
เพจเฟซบุ๊กเพื่อการท่องเที่ยวชุมชนบ้านนาเมือง อำเภอลำดวน จังหวัดสุรินทร์. *วารสารวไลยอลงกรณ์ปริทัศน์ (มนุษยศาสตร์และ
สังคมศาสตร์)*, 10(1), 66-82.

วัฒนา พุทธางกูรานนท์. (2530). *การประชาสัมพันธ์เบื้องต้น*. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์
สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยรามคำแหง.

เอื้ออนุช ถนอมวงษ์ และคณะ. (2561). การมีส่วนร่วมในการจัดการความรู้ภูมิปัญญา
ท้องถิ่นของเยาวชน อำเภอบึงขัง จังหวัดนครราชสีมา. *วารสารสมาคม
นักวิจัย*, 23(1), 115-126.